

Jana Stejskalová, Komenský v díle Dmytra Čyževského, disertační práce, Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice. Počítačový otisk, 206 stran.

Oponentský posudek vypracoval. *Prof. ThDr. Jan B. Lášek*, UK HTF

Autorka předložila jako svoji doktorskou práci vynikající syntetickou studii, která nemá v české ani zahraniční literatuře obdoby.

Samozřejmě jednotlivými tématy se zabývala řada autorů, které autorka bezpečně zná a snaží se dosavadní bádání vyhodnotit. Ale tomto rozsahu souborně se nikdo daným tématem nezbyval. V tom náleží autorce prvenství a opravdu naplňuje patřičné předpisy, které ukládají, aby doktorská práce přinesla výsledky originálního výzkumu.

Práce má celkem pět kapitol. Není úkolem oponentského posudku, aby sumarizoval jednotlivé kapitoly, soustředím se tedy jen na některé body, kde bych chtěl autorku pochválit, event. vyslovit kritickou poznámku.

Hned v první kapitole „Komeniologické bádání Dmytra Čyževského“ se zabývá životními cestami Čyževského (velmi stručně a věcně), kde hojně využívá doposud publikované práce W. Korthaaseho, který byl skvělým znalcem jak Komenského, tak Čyževského. Kupodivu chybí rukopis Korthaaseho disertace „Dmytro Čyževský a Praha. Pražská léta objevitele Komenského Obecné porady“, nicméně podstatnou část z této disertace Korthaase publikoval v časopiseckých článcích, které autorka zná. Velmi bych se přimlouval, aby paní kandidátka byla editorkou této disertace dr. Korthaaseho, která musí být vydána. W. Korthaase zemřel a vydání své práce se nedostal, rukopisy jsou však v několika verzích k dispozici, stejně jako bohatý fotografický materiál. Čyževský nebyl jen komeniolog, jeho zásluhy o slovanské literaturu jsou velmi dobře známé. Paradoxně jen proslavily právě tyto zásluhy a nikoliv komeniologie. Paní kandidátka se držela ukázněně svého tématu, což je další důvod, aby jí byla vyslovena pochvala.

Ve druhé kapitole své práce se kandidátka zabývá studii D.Čyževského o Komenského Labyrintu. Nejde jen o vylíčení geneze těchto studií, autorka dobře zná na základě studia pramenů dokonale pozadí této geneze: dokladem jen užití korespondence D.Č. s J. Hendrichem, J. Mukařovským, J. Patočkou a A. Škarkou, která je uložena v Čyževského pozůstalosti v Heidelbergu.

Velmi obsáhlá a poctivě zpracovaná je o kapitola třetí „Komenského dílo jako syntéza mystiky a racionalismu“ (str. 48-120). S pojmenováním i s obsahem

souhlasím. Velmi dobře si v podkapitolách autorka vybrala tři autory, jejichž interpretace Komenského byly ve své době opravdu novátorské a určily další směr komeniologického bádání. Jsou to právě Čyževský, dále D. Mahnke a J. Patočka. Tito badatelé vyšli z fenomenologické školy, což je metodologicky spojuje. Nicméně jejich interpretace, které překonaly pozitivistický přístup ke Komenskému, byly možné teprve na základě právě objevů D. Čyževského. Mahnke se zabýval již dříve Leibnizem a měl pro Komenského univerzalistické vize pochopení. Sluší je připomenout, že kandidátka je žačkou Dr. Schifferové, které Mahnkemu věnovala v minulosti velkou pozornost. Menší kritická poznámka by mohla spočívat v tom, že Patočkově interpretaci JAK je věnováno pouze několik stránek, nicméně vzhledem k faktu, že jde o práci, věnovanou Čyževskému, je zde tento rozsah přijatelný. Čyževského badatelský program na novými objevy, který kandidátka uvádí na str. 77, je jediný možný. D.Č. je přesvědčen, že bádání je nutné rozdělit do několika skupin: 1) texty Komenského děl v podstatě jde o literární kritiku, 2. biografie, 3. všeobecné práce o Komenském, 4. jednotlivé problémy, 5. jednotlivá Komenského díla, 6. postavení Komenského v duchovních dějinách.

Další samostatná kapitola je věnována tématu „Komenský a pietismus“. Snad by mělo být dodáno: jak to viděl Čyževský. Osobně sdílím Čyževského názor, že Komenský pietisty podstatnou měrou ovlivnil. Čyževský ostatně rozpracovává tezi, vyslovenou J. Kvačalou a J.Th.Müllerem a hlavně ji podrobně dokumentuje. Ostatně má smysl pro tento duchovní rozměr JAK, který mnozí viděl nechtěli nebo jej jinak interpretovali. To, jak se s tématem D.Č. vyrovnal ve své české studii z r. 1940 (Komenský a němečtí pietisté), zůstává výchozím stanoviskem pro jakoukoliv další práci nad tématem JAK a pietismus.

Kritickou poznámku musím ovšem uvést k tématu Komenský a teologie. Patočka samozřejmě uvádí Criegernovu práci z r. 1881, která v době, kdy Patočkova studie vznikala, byla dávno zastaralá (str. 131). Nicméně Komenského teologií se ve druhé polovině 20. století zabývalo mnoho badatelů, např. A. Molnár, O.A. Funda, J.M. Lochman, I. Kišš a další. Orientačně bych chtěl upozornit na mnou a V. Dvořákem redigovaný sborník *Comenius als Theologe*, Praha 1998 a na obsáhlou monografii mého předčasně zesnulého žáka Daniela Nevala (NEVAL, Daniel. *Die Macht Gottes zum Heil: das Bibelverständnis von Johann Amos Comenius in einer Zeit der Krise und des Umbruchs*. Zürich: Theologischer Verlag, 2006. Zürcher Beiträge zur Reformationgeschichte. ISBN 3-290-17361-5.). Neval psal i komeniologickou habilitace, která však zůstala nedokončená (srov. NEVAL, Daniel. *Comenius' Pansophie: die dreifache Offenbarung Gottes in Schrift, Natur und Vernunft : unvollendete Habilitationsschrift*. Zürich: Theologischer Verlag, 2007. ISBN 978-3-290-17435-4). Teologie a filozofie u

Komenského úzce souvisí. Sám Čyževský si toho je vědom a vyplývá to prakticky ze všech jeho filozofických textů o Komenském. Je škoda, že se této otázce nevěnoval více. Myslím, že tento názor na teologii u JAK je dnes už nezpochybnitelný. Na pozdní reflexi měly jistě vliv politické poměry ve východní Evropě ve druhé pol. 20. stol.

Velmi podstatnou v celkové koncepci dizertace je poslední (pátá) kapitola „Čyževského objevy Komenského děl“ a všechny její podkapitoly. Autorka ví, že Obecná porada, resp. její části nejsou jediný objev D.Č. – to ostatně uvedla již na začátku své práce. Snaží se dále sumarizovat podrobněji osudy Čyževského nálezu (o tom je již literatura), sledovat dějiny předkladu Obecné porady, resp. jejích částí). Velmi podstatnou a přínosnou je podkapitola 5.3., nazvaná Obecná porada v korespondenci mezi Dmytrem Čyževským a Josefem Hendrichem (str.146-156), kde jsou opět využity rukopisné materiály (dopisy), uložené v Univerzitní knihovně v Heidelbergu. Ty dopisy m.j. dokazují skutečnost, že ani v době těžkých válečných let se práce nad Obecnou poradou nazastavila. Vzdělaná autorka připouští – velmi opatrně a souladu se stavem bádání – že historie Obecné porady nemusí být ještě uzavřená (str. 157). Je to sice málo pravděpodobné, ale některé naděje tu jsou. S touto málo pravděpodobnou rezervou je možno souhlasit.

Spíše jako kuriozitu uvádí J. Stejskalová diskusi kolem naprosto zavádějící statí Jindřicha Bořeckého (1992) o tom, že Komenského dílo Obecná porada by mohl být nacistický podvrh. Na pavědecký článek reagovali někteří čeští komeniologové v populárním tisku. Celá věc je nesmysl.

V závěru autorka shrnuje výsledky své práce. Opět je velmi věcná a faktograficky přesná. Po určité redakci bych rozhodně doporučoval, aby práce byla v plném znění publikována – a to hned v obecně přístupné jazykové verzi. Jsou zde důležitá fakta jako o Komenském, tak o D. Čyževském.

Formálně je práce velmi pečlivá a obsahuje všechny náležitosti – výborný poznámkový aparát, seznam pramenů i literatury. Anotace je také anglicky, snad postrádáme anglické širší resumé.

Závěr: Jednoznačně doporučuji tuto výbornou práci k přijetí, nemám žádné výhrady. Výslovně uvádím, že je výsledkem velmi intenzivní badatelské práce, dobře vedené školitelkou. Oceňuji i dobrou jazykovou kulturu, zde projevenou. Po staru bych hodnotil *summa cum laude*.

Prof. D

Praha,

